

CÜMLE TÜRLERİ: Cümle türleri 4'e ayrılır.

1)YÜKLEMİN YERİNE GÖRE (ÖGE DİZİLİŞİNE GÖRE) CÜMLELER:

A)KURALLI: Yüklemi sonda olan cümle

B)DEVRİK: Yüklemi başta ya da ortada olan cümle

C)TAMAMLANMAMIŞ (EKSİLTİLİ): Yüklemi olmayan cümle

2) YÜKLEMİN TÜRÜNE (YÜKLEMİNE GÖRE) CÜMLELER:

A)FİİL CÜMLESİ: Yüklemi fiil olan cümle

B)İSİM CÜMLESİ: Yüklemi isim olan cümle

3) ANLAMINA GÖRE CÜMLELER:

A) OLUMLU CÜMLE: Eylemin gerçekleştiği ya da gerçekleşebilecek olduğu ;
yüklemdeki ismin özelliğinin var olduğu bulunduğu cümle.

B) OLUMSUZ CÜMLE: Eylemin gerçekleşmediği ya da gerçekleşemeyecek olduğu;
yüklemdeki ismin özelliğinin var olmadığı, bulunmadığı cümle.

4) YAPISINA GÖRE CÜMLELER:

KOD: 3B 1S

A) BASİT CÜMLE: Tek yüklemlili, tek yargılı, içinde fiilimsi bulunmayan cümle

B) BİRLEŞİK CÜMLE: İçinde fiilimsi bulunan cümle

C) BAĞLI CÜMLE: Bağlacı olan ya da bağlaçlarla bağlanmış olan cümle

D) SIRALI CÜMLE: Birden çok yüklemlili cümle

Gelebilecek sorular:

- 1) Aşağıdakilerin hangisi yüklem yerine ya da öge dizilişine göre farklıdır?

Aranacak: Kurallı, devrik, tamamlanmamış (eksiltili)

- 2) Aşağıdakilerden hangisi yüklem türüne ya da yüklemine göre farklıdır ?

Aranacaklar: İsim cümlesi, fiil cümlesi.

- 3) Aşağıdakilerin hangisi anlamca farklıdır ?

Aranacaklar: Olumlu, olumsuz, soru, ünlem...

- 4) Aşağıdakilerin hangisi yapısı bakımından farklıdır ?

Aranacaklar: Basit, birleşik, sıralı, bağlı...

- 5) Aşağıdaki cümlelerin hangisi içerisinde fiilimsi bulunan cümledir ?

Aranacak: Birleşik cümle.

- 6) Aşağıdakilerin hangisi tek yargılı cümledir?

Aranacak: İçerisinde fiilimsi olmayan, tek yüklemlı basit cümle.

- 7) Hangisi tek yüklemlı cümledir?

Aranacak: Basit cümle...

- 8) Aşağıdakilerin hangisi birden çok yüklemlı cümledir?

Aranacak: Sıralı cümle .

- 9) Aşağıdakilerin hangisi bağlaçlarla bağlı cümledir ya da bağlacı olan cümledir ?

Aranacak: Bağlı cümle.

- 10) Aşağıdakilerin hangisinde cümle içerisinde cümle kullanılmıştır?

Aranacak: İç içe cümle . (Alıntı söz)

- 11) Hangisi ortak öge cümledir ya da hangisinde öge ortaklığı vardır ?

Aranacak: Birden çok yüklemlı olan sıralı ve bağlı cümlelerde ögelerden herhangi birinin ortak olması.

- 12) Aşağıdakilerden hangisi ortak öge cümle değildir ya da öge ortaklığı yoktur ?

- 13) Hangisi basit bir fiil cümlesidir?

- 14) Hangisi birleşik isim cümlesidir ?

- 15) Hangisi kurallı bir fiil cümlesidir?

- 16) Hangisi devrik bir isim cümlesidir?

CÜMLE TÜRLERİ KONU ÖZETİ:

- Yüklem **yerine göre ya da öge dizilişine göre** farklıdır ?
- A) **KURALLI CÜMLE** : Yüklemi sonda olan cümleler kurallı cümledir.
 - Bugün okula erkenden **gittim**.
 - Anlamadığım konuları öğretmenime **sordum**.
 - Akşama kadar bu ödevleri **bitirmelisin**.
 - Bana moral verenler de **yok değil**.
- B) **DEVİRİK CÜMLE**: Yüklemi sonda bulunmayan cümleler devrik cümledir.
 - **Yazdım** aklıma ne geldiyse bir bir.
 - **Açılan bir gülsün** sen yaprak yaprak.
 - Ağır ağır **çıkacaksın** bu merdivenlerden.
 - **Akla kararı seçtim** bu soruyu çözerken.
 - **Bendim** dün gece evinizin önünden geçen.
 - **Besle** kargayı, **oysun** gözünü.
- C) **Tamamlanmamış cümle (eksiltili)**: Yüklemi olmayan cümleler eksiltili yani tamamlanmamış cümledir. Bu cümlelerin sonuna üç nokta getirilir.
 - Pencerede güzel bir kuş...
 - Önümüzde göz alabildiğine uzanan bir çöl...
 - Kiminin parası kiminin duası...
 - İncir babadan, zeytin dededen...
 - Ne zaman döneceksin?
Yarın...

UYARI: Geniş zaman ek fiil eki **dır, dir ,dur,dür** cümleye her zaman yazılmak zorunda değildir. Bu durum o cümleyi tamamlanmamış cümle yapmaz.

- O dünyada tanıdığım en cömert insan.
(dır) (Tamamlanmış cümle.)
- Türkiye'nin başkenti Ankara. **(dır)**

- Yüklem **türüne ya da yüklemine göre** farklıdır?

- A) **İsim cümlesi** :
 - O, **bahçemdeki en nadide çiçektir**.
 - Burası **onların evi mi**?
 - Bu kitabın aynısından bende de **vardı**.
 - Bu konuda onunda bir fikri **yok değil**.
 - Bana bunları söyleyen kişi de **oydu**.
 - İkimiz arasındaki en güzel şey **güvendi**.

Not: Yüklem fiilimsi ise cümle yine isim cümlesidir. Çünkü fiilimsiler fiilden isim yapma ekleridir.

- >> Belki de en önemlisi insan olmaktı.
- >> Beni en çok sevenler beni anlayanlardır.

- B) **Fiil cümlesi** :
 - Dün buraya gelerek seni **sordu**.
 - Akşama kadar bu ödevleri **bitirmelisin**.
 - **Anlatmalısın** olan biten ne varsa hepsini.
 - İki devlet yıllarca bu topraklar için **savaştı**.
 - **Çekilmez** sensiz buraların derdi çilesi.
 - Onun da ne düşündüğünü sormak **gerek**.

- Hangisi anlamca diğerlerinden farklıdır ?

A) Olumlu- olumsuz cümle :

UYARI: Olumlu ve olumsuz cümleyi bulmak için cümleye duygusal yaklaşmamak gerekir. Bizim için önemli olan fiil cümlelerinde yüklemdeki eylemin gerçekleşmesi ya da gerçekleşebilecek olması ile gerçekleşmemesi ya da gerçekleşmeyecek olmasıdır. Aynı şekilde isim cümleleri içinde özelliğin varlığı ya da yokluğu belirleyici unsurdur.

- Seni göremediğim için çok üzuldüm. (Eylem gerçekleşmiş.)
- Bizim eve dün hırsız girmiş. (Eylem gerçekleşmiş)
- Onun yüzünden bugün yine işe geç kaldım. (Eylem gerçekleşmiş)
- Yarın ben de sizinle oraya geleceğim. (Eylem gerçekleşecek durumda.)
- Biraz sonra burada da yağmur başlayacak. (Eylem gerçekleşebilecek durumda.)
- Ben gidişine onlar kadar ağlamadım. (Eylem gerçekleşmemiş)
- Bana verdiğin sözleri hiçbir zaman unutmadım. (Eylem gerçekleşmedi)
- Hiçbir yazılıdan düşük not almamış. (Eylem gerçekleşmedi)
- Çok aradım ama onu bir türlü bulamadım. (Eylem gerçekleşmemiş)
- Bizi birbirimize bağlayan sevgiydi. (Sevgi özelliği var, bulunuyor.)
- Bu yemek çok tuzsuz. (Tuz özelliği yok, bulunmuyor.)

UYARI: Lise müfredatında olumlu ve olumsuzluk biçim ve anlamına göre ayrı başlıklar hâlinde incelenir. MEB yaptığı sınavda biçim kelimesini kullanmaz ama bu konu karşımıza aşağıdaki şekilde gelebilir:

- **TÜRKÇEDE OLUMSUZLUK BİLDİREN İFADELER:** -MA/-ME, -MAZ/-MEZ, -SİZ/-SİZ/ YOK VE DEĞİL.

1) Bazı cümlelerin yüklemeleri olumsuz olduğu hâlde cümle anlamca olumlu olabilir (Biçimde olumsuz, anlamca olumlu):

- Seni sevmiyor **değilim**. (Seviyorum)
AÇIKLAMA: Yukarıdaki cümlelerin yüklemine -me ve değil olumsuzluk bildiren ifadeleri bulunmaktadır. Bu, cümlelerin yüklemine yani biçimini olumsuz yaparken cümlelerin anlamına bakıldığında eylemin gerçekleştiği görüldüğü için cümle anlamca olumludur.)
- Sen yemek yaparsın da ben yemez miyim? (Yüklemi olumsuz, anlamı olumlu)
- Bu kadar yorgunluktan sonra uyumaz mı? (Uyunur)
- Benimde size gelesim yok değil. (Var)

2) Bazı cümlelerin yüklemeleri olumlu olduğu hâlde cümle anlamca olumsuz olabilir (Biçimde olumlu, anlamca olumsuz) :

- Günlerdir ne aradı ne sordu. (Aramamış, sormamış.)
AÇIKLAMA: Yukarıdaki cümlelerin yüklemine olumsuzluk bildiren bir ifade olmadığı için cümlelerin yüklemi olumludur ancak yüklemde belirtilen eylemlerin gerçekleşmemiş olmasından dolayı cümle anlamına göre olumsuz olma özelliği göstermektedir.)
- Kırmızı ışıktaki geçilir mi hiç? (Geçilmez.)
- Onca şeyden sonra ona bir daha güvenir miyim? (Güvenmem)
- Cesaretin varsa geç kapımın önünden. (Geçemezsin)

2) Soru cümleleri :

A) Cevap bekleyen soru cümlesi (Gerçek soru cümlesi) :

- Kaybettiğin gömleği buldun mu?
- Yarın sen de bizimle gelecek misin?
- Bu konu hakkında onunla ne konuştunuz?
- Anneler Günü'nde ona ne alacaksın?

B) Cevap beklemeyen soru cümlesi (Sözde soru cümlesi) :

- Beni o mu dövecekmiş ? (Küçümseme)
- Şu kitabı bana verir misin? (Rica)
- Önüne baksan kör müsün? (Azarlama)
- O kadıncağızın kime zararı dokunur ki? (Onaylatma)

Yapısı bakımından cümleler:

➤ Yapısı bakımından diğerlerinden farklıdır ?

A) Tek yargılı, tek yüklemlı, içerisinde fiilimsi bulunmayan cümle (Basit cümle) :

- Mehmet Akif Ersoy, en büyük vatan şairidir.
- En büyük zaman hırsızı kararsızlıktır.
- Her disiplinli çabanın birden çok ürünü vardır.
- Bir büyük boşlukta bozuldu büyü.

UYARI: MEB daha önce yaptığı TEOG sınavında “ Aşağıdakilerden hangisi tek yargılı cümledir?” sorusunu sınav sorusu olarak yöneltmiştir. Türkçede yüklem dışında fiilimsilerinde ikinci bir yargı belirttiği unutulmamalıdır. Bu nedenle “Hangisi tek yargılı cümledir?” diye bir soru sorulduğunda basit cümle aranmalıdır.

B) İçerisinde fiilimsi bulunan cümle. (Birleşik cümle):

- Bazen unutmamak gerekir sana yapılan haksızlıkları.
- Bana **dokunmayan** yılan bin yaşasın.
- Bir elinin **verdiğini** öbür elin görmesin.
- Susmayı **bilmediği** için başı dertten kurtulmuyor.

UYARI: Yüklemde fiilimsi bulunan bir cümle basit mi, birleşik mi kabul edilmelidir?

- Eğer yüklem tek bir sözcükten oluşmuş ve içinde fiilimsi varsa cümle basit yapılıdır:
- Onun bu dünyadaki tek amacı okumaktı. (Basit yapılı)
- Eğer yüklem birden çok sözcükten oluşmuş bir grupsa ve içinde fiilimsi varsa cümle birleşik yapılıdır:
- Stebin esas bitkisi, kökleri derine inmiş kurakçıl otlardır.

C) Birden çok yüklemi olan cümle (sıralı cümle):

En az iki yüklem virgül ya da noktalı virgülle ayrılmışsa cümle sıralı cümle olma özelliği gösterir.

- Hiç **gülmüyordu**, sürekli **ağlıyordu**.
- **Besle** kargayı, **oysun** gözünü.
- Bu konuda tarafsız **kalma**, mutlaka bir şeyler **söylemelisin**.
- **Hayal ettik**, **azmettik**, **sabrettik**, sonunda **kazandık**.
- Ali, olan biteni şaşkınlıkla **seyrediyor**; elinden bir şey gelmediği için kendine **kızıyordu**.

UYARI: Sıralı cümlelerde öge ortaklığı konusu MEB sınavında soru olarak karşımıza gelmektedir.

Öge Ortaklığı Olan Sıralı cümleler:

Sıralı cümlelerde herhangi bir ögenin ortak kullanılması öge ortaklığını ortaya çıkarır.

- Konuşmadan önce düşün, hareket etmeden önce ölç. (Sen- özne ortak)
- Çocuğu yanına çağırdı, kucağına aldı. (O - özne ortak)
- Akrabalarımız Ankara'ya gitti, biz de gidelim. (Ankara'ya- Yer Tamlayıcısı ortak)
- Kitabı eline aldı, okumaya başladı. (O- Kitabı- Özne ve Nesne ortak)
- Yaşlı kadın buraya kadar geldi, sizi sordu (Yaşlı kadın- özne ortak)
- Beni aramış, bulamamış. (Özne ve nesne ortak)
- Türkiye de bu kitabı bastırılmış, satmıştı. (Özne, Yer Tamlayıcısı ve Nesne ortak)
- Onu bana, beni ona şikayet eder. (Yüklem ortak)
- Başarılı olmak isteyen insan, sorumluluklarını yerine getirir; hiçbir zaman aksatmaz.(Özne ve nesne ortak)
- O iki öğrenci, dersler bittikten sonra sınıfta oturdu; test çözdü. (Özne ortak)

ÖGE ORTAKLIĞI OLMAYAN SIRALI CÜMLELER:

- Dün öldü, bugün can veriyor, yarın ise henüz doğmadı.
- Hayat ne bir yaş ne bir bayram günüdür; o, bir iş günüdür.
- İyi ağaç kolay yetişmez; rüzgâr ne kadar kuvvetli eserse ağaçlar da o kadar sağlam olur.
- Her işin başı zamanlamadır; bir işin ne zaman yapılacağı, nasıl yapılacağı kadar önemlidir.

UYARI: Türkçede “neyini kimin ” soruları herhangi bir öge oluşturmadığı için tamlayan ortakmış gibi görünen cümlelerde öge ortaklığı olmadığına dikkat edilmelidir.

- Saçları çok güzeldi, gülüşü ise huzurdu. (Onun sözcüğü ortak gibi görünüyor ama Türkçede kimin, neyin sorusu olmadığı için bu öge ortaklığı olarak kabul edilemez.)
- Akıllı bir karış havadaydı, sözleri ise çocukça geliyordu.

D) Bağlacı Olan, Bağlaçlarla Bağlı Cümle (Bağlı cümle):

- Beni seviyordun ama bunu bir türlü bana söyleyemiyordun.
- Ölmek bize ürküntü vermiyor lakin dostlardan ayrılışın ıstırapı zor.
- Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime.
- Hayallerinizi kovmayın çünkü onlar gitti mi siz artık yaşamıyorsunuz demektir.
- Ya bir işe önceden başlama yahut da başladığın işi bitir yarıda bırakma.
- Sözcükler bir adamın zekâsını gösterebilir, ama amacını gösteren eylemlerdir.
- Ne şair yaş döker ne âşık ağlar.
- Beni hiç sevmiyordun halbuki ben onu çok seviyordum.
- Hiç buralara uğramadı çünkü acelesi varmış.